

Пилипенко Є. В.,
здобувач

Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка

ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА ПЕРЕШКОДЖАННЯ ЗАКОННИЙ ДІЯЛЬНОСТІ THE OBJECTIVE SIDE OF THE OBSTRUCTION OF THE LEGAL ACTIVITY

Стаття присвячена аналізу ознак об'єктивної сторони складів злочинів, що передбачають відповідальність за перешкодження законній діяльності. На підставі проведеного аналізу робиться висновок про порушення вимог системності під час формулювання ознак об'єктивної сторони окремих складів злочинів та необхідність вдосконалення кримінального законодавства в цій сфері.

Ключові слова: перешкодження, законність, діяльність, об'єктивна сторона, реалізація права.

Статья посвящена анализу признаков объективной стороны составов преступлений, предусматривающих ответственность за препятствование законной деятельности. На основании проведенного анализа делается вывод о нарушении требований системности при формулировании признаков объективной стороны отдельных составов преступлений и необходимости усовершенствования уголовного законодательства в этой сфере.

Ключевые слова: препятствование, законность, деятельность, объективная сторона, реализация права.

The article aims to analyze the features of the objective side of the components of crimes that are in obstructing the legal activity. Based on the conducted analysis the author comes to the conclusion on violation the requirements of consistency while for mulating the features of the objective side of separate components of the crimes and stresses the necessity of improving the criminal legislation in this sphere.

Key words: obstruction, legitimacy, activity, objective side, realization of the right.

Постановка проблеми. Серед усіх ознак складу злочину об'єктивній стороні приділяється чи не найбільша увага, це й не дивно, оскільки в тексті диспозиції норм Особливої частини КК України вона займає найбільше місця порівняно з іншими ознаками, адже розпливчастий, неточний опис ознак об'єктивної сторони може призвести до непотрібного і шкідливого розширення меж кримінальної відповідальності або до їх необґрунтованого звуження [1, с. 59]. Для складів злочинів, що передбачають відповідальність за перешкодження законній діяльності, об'єктивна сторона виступає ознакою, що об'єднує їх, адже всі вони описують однакове діяння – перешкодження законній діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремих проблемам кримінальної відповідальності за вчинення злочинів, що полягають у перешкодженні законній діяльності, присвятили свої роботи такі вчені, як: Я.С. Безпала, Є.М. Блажівський, Р.В. Вереша, Л.В. Дорош, О.О. Дудоров, І.М. Залялова, І.О. Зінченко, О.О. Кваша, С.Я. Лихова, Л.П. Медіна, М.О. Мягков, В.І. Осадчий та інші. Проте проблема визначення ознак об'єктивної сторони перешкодження законній діяльності навряд чи може вважатися вирішеною.

Формування цілей. Метою цієї роботи є визначення ознак об'єктивної сторони перешкодження законній діяльності.

Виклад основного матеріалу. Етимологічно «перешкоджати» означає бути перепорою для чого-небудь; створювати завади, заважати, забороняти кому-, чому-небудь [2, с. 935]. Оскільки, на нашу думку, перешкодження законній діяльності посягає на право особи на здійснення певної діяльності, не

забороненої законом, то перешкодження діяльності як ознаку, що об'єднує відповідні склади злочинів, слід розуміти як протиправне створення перешкод (перепон) у реалізації права іншої особи на певну законну діяльність. Така позиція знаходить своє підтвердження і в науковій літературі. Так, на думку Р.В. Вереші, перешкодження законній діяльності журналістів – це діяння, якими створюються перешкоди (обмеження, заборони) щодо реалізації журналістами наданих їм законодавчими актами прав під час здійснення професійної діяльності [3, с. 87]. Під перешкодженням здійсненню виборчого права А. Солдатенко також пропонує розуміти суспільно небезпечні дії або бездіяльність, спрямовані на перешкоду іншій особі в реалізації активного чи пасивного виборчого права [4, с. 426].

Проте зустрічаються в літературі й інші підходи до визначення ознак перешкодження законній діяльності. Так, Л. Костенко, визначаючи перешкодження законній професійній діяльності журналіста, вказує, що воно полягає в умисному порушенні їхніх прав під час виконання ними своїх професійних обов'язків [5, с. 48]. На думку інших авторів, під перешкодженням слід розуміти протиправну поведінку винного, спрямовану на втручання в діяльність особи або групи осіб із метою змусити вчинити або не допустити вчинення певних дій (бездіяльності) з їх боку [6, с. 259]. Окремі дослідники взагалі вирішили відмовитись від загального визначення перешкодження, обмежившись етимологічним визначенням терміну «перешкодження» та розкриттям його змісту через перелік можливих способів вчинення такого діяння в конкретних складах злочинів [7, с. 50].

Із такими підходами важко погодитись. По-перше, винна особа, перешкоджаючи законній діяльності, порушує не всі права відповідної особи, а в першу чергу, право на певну діяльність, не заборонену законом, та ті права, які безпосередньо пов'язані із здійсненням відповідної діяльності. Так, порушуючи право військовослужбовця на укладання шлюбу (наприклад, шляхом безпідставної відмови в його реєстрації), винна особа не перешкоджає діяльності Збройних Сил України, адже таке право не пов'язане з їх діяльністю в особливий період. По-друге, не будь-яке втручання в діяльність особи з метою змусити вчинити або не допустити вчинення певних дій (бездіяльності) з їх боку може визнаватись перешкоджанням законній діяльності. Так, навряд чи можна вважати перешкоджанням втручання в діяльність певної особи з метою примусити цю особу до виконання покладених на неї обов'язків (наприклад, винний примушує голову профспілки до реагування на незаконне звільнення працівника). Таке втручання жодним чином не перешкоджає особі реалізувати своє право на здійснення відповідної діяльності. Перешкоджання не охоплює примушування, саме тому законодавець виділяє примушування як окремий спосіб вчинення злочину поряд із перешкоджанням (як, наприклад, у статтях 174 та 386 КК України). Крім цього, такий висновок випливає також зі змісту поняття діяльності. У літературі справедливо зазначається, що діяльність – це соціально сформована й організована **активність** (виділено нами – *Є.П.*), що передбачає наявність двох обов'язкових елементів: особи, яка діє, і предмета дії, тобто суб'єкта й об'єкта. Суб'єктом діяльності є певні особи, які її здійснюють (наприклад, Збройні Сили України), а об'єктом – функції суб'єктів, які виконуються ними шляхом реалізації наданих їм законом повноважень (прав та обов'язків) [8, с. 160]. Таким чином, перешкоджання може здійснюватись лише по відношенню до активної поведінки (не дати вчинити певні дії), примушування ж – це вплив на особу, яка поводить себе пасивно (спонукати особу вчинити певні дії). По-третє, не дивлячись на те, що перешкоджання має свою специфіку залежно від виду законної діяльності, визначення конкретних способів вчинення такого діяння має ґрунтуватись на єдиному розумінні значення цього поняття.

Аналіз положень кримінального законодавства України показує, що законодавець по-різному підходить до вказівки на ознаку законності в окремих складах злочинів, що полягають у перешкоджанні законній діяльності. В одних злочинах він вказує на те, що діяльність, якій перешкоджає винна особа, має бути законною (статті 114-1, 170, 171 КК України), в інших – ні (статті 180, 340 КК України). В одних складах злочинах визначається, що перешкоджання має бути незаконним (статті 180, 340 КК України), в інших така вказівка відсутня (статті 114-1, 170 КК України). Причому спостерігається цікава тенденція: в статтях, де є вказівка на законність діяльності, як правило, відсутня вказівка на незаконність перешкоджання, і навпаки. Особливе місце займає стаття 171

КК України, в тексті якої по відношенню до одних форм об'єктивної сторони злочину (вилучення певних матеріалів, відмова в доступі до інформації, заборона висвітлення окремих тем тощо) законодавець вказав на незаконність дій, а по відношенню до іншої (інше умисне перешкоджання) – ні.

На наш погляд, ознака законності має використовуватись двічі. По-перше, для позначення законності самої діяльності. Кримінально караним має бути тільки перешкоджання такому виду діяльності, що не заборонений законом. Саме не заборонений, а не регламентований, оскільки деякі види діяльності, перешкоджання яким може тягти за собою кримінальну відповідальність, не мають чіткої законодавчої регламентації. Так, чинне законодавство України не регламентує порядок проведення релігійного обряду, воно може встановлювати лише певні обмеження на право здійснювати релігійні обряди, обумовлені необхідністю забезпечення громадської безпеки та порядку, життя, здоров'я та моралі, прав і свобод інших громадян. У той же час перешкоджання незаконній діяльності не становить суспільної небезпеки і не може бути кримінально караним. Так, правильно зазначає Анісімов, що не є злочином перешкоджання зловживанню журналістом свободою масової інформації. До таких зловживань відносяться використання засобів масової інформації для вчинення кримінально караних діянь, для розповсюдження відомостей, що становлять державну чи іншу охоронювану законом таємницю, для розповсюдження порнографічних, таких, що пропагують культ насильства та жорстокості, матеріалів тощо [9].

По-друге, ознака незаконності має стосуватись самого перешкоджання, адже не завжди перешкоджання певній законній діяльності суперечить вимогам закону. У цьому випадку має діяти зворотній принцип – легітимне перешкоджання має бути чітко регламентоване нормами законодавства. Так, правильно зазначає Л. Костенко, що не утворюють складу перешкоджання законній професійній діяльності журналіста дії, які хоча фактично і перешкодили журналістові в його діяльності, але були вчинені на законних підставах (наприклад, припинення випуску друкованого засобу масової інформації за рішенням суду, позбавлення журналіста акредитації за перевищення ним своїх повноважень чи невиконання обов'язків) [5, с. 15]. Якщо ж законодавством певна особа не наділена повноваженнями щодо перешкоджання законній діяльності, то таке діяння утворює склад злочину. Так, відповідно до положень Закону України «Про політичні партії в Україні» в разі певних порушень вимог закону з боку політичної партії орган, який зареєстрував політичну партію, має звернутися до суду з поданням про анулювання реєстраційного свідоцтва [10]. Рішення про анулювання реєстраційного свідоцтва приймає тільки суд. Якщо ж орган, який здійснює реєстрацію, самостійно припинить реєстрацію політичної партії без рішення суду, то таке діяння утворює склад перешкоджання діяльності політичної партії.

У той же час врахування такої ознаки, як законність зовсім не означає, що вона має бути обов'язково вказана в тексті закону. У деяких випадках це навіть недоречно. Так, зазначаючи в статті 114-1 КК України, що перешкодження має здійснюватися законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань, законодавець ніби допускає, що такі формування можуть здійснювати і незаконну діяльність. Такий підхід по відношенню до державних органів, до яких належить і сам законодавець, виглядає дещо дивним. Як правильно зазначає В.І. Маркін, спеціальні вказівки на незаконність, неправомірність, протиправність тощо діянь допустимі лише в статтях Особливої частини КК України, пов'язаних із сферами суспільного життя, що отримали належне нормативно-правове регулювання. Йдеться про випадки, коли аналіз галузевого законодавства дозволяє сформулювати чіткий перелік діянь, які вважаються законними, коли суб'єкт діє в законодавчому полі, та перелік протилежних, незаконних діянь [11, с. 586].

Аналіз положень КК України показує, що законодавець використовує термін «перешкодження» для позначення як активної поведінки (як правило, вказуючи на певний спосіб, наприклад, у статті 340 КК України), так і пасивної (ненадання певної інформації, невиконання рішень тощо, наприклад, у статті 351 КК України), тож можна зробити висновок про те, що перешкодження може виражатися як у формі дії, так і бездіяльності. Такої ж думки дотримуються і більшість дослідників [8, с. 160; 3, с. 87; 4, с. 426; 12].

Як правильно зазначає Д.О. Олейніков, перешкодження може здійснюватися у двох основних видах: інтелектуальному (погрози, розповсюдження певних закликів, відомостей тощо) та фізичному (вчинення певних дій) [13, с. 56].

Аналіз положень законодавства показує, що в кожному конкретному злочині залежно від виду діяльності, якій перешкоджає винний, принципово не змінюючи зміст цього поняття, законодавець може суттєво обмежувати його обсяг вказівкою на різні способи діяння. Свою специфіку має і перешкодження конкретним видам законної діяльності.

Так, обов'язковою ознакою об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого в статті 114-1 КК України, є час вчинення злочину – в особливий період, під яким відповідно до положень статті 1 Закону України «Про оборону України» слід розуміти період, що настає з моменту оголошення рішення про мобілізацію (крім цільової) або доведення його до виконавців стосовно прихованої мобілізації чи з моменту введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях та охоплює час мобілізації, воєнний час і частково відбудовний період після закінчення воєнних дій [14].

Я.С. Безпала пропонує тлумачення терміну «перешкодження» навести в примітці до статті 171 КК України, визначивши, що під перешкодженням у цій статті слід розуміти спрямовану на втручання в діяльність журналіста або групи журналістів поведінку

винного з метою змусити вчинити або не допустити вчинення певних дій (бездіяльності) з їхнього боку [15, с. 240]. Із такою пропозицією важко погодитись. По-перше, наводити визначення якогось терміну в тексті кримінального закону, тим більше по відношенню до конкретного складу злочину, доцільно тільки тоді, коли його тлумачення суттєво відрізняється від загально прийнятого. У цьому ж випадку жодної специфічної ознаки, крім адресата перешкодження, автор не наводить. По-друге, в цьому визначенні відсутні вказівки на законність діяльності журналістів і вид діяльності, якій має перешкоджати винний. Під таке визначення підпадають дії особи, яка перешкождала незаконній діяльності журналістів, а також діяльності, не пов'язаній з їх професією.

На думку Д.О. Олейнікова, перешкодження законній діяльності ЗСУ та інших військових формувань може виражатися в блокуванні, перекритті та знищенні шляхів, шляхопроводів за маршрутом пересування підрозділів ЗСУ та інших військових формувань; захопленні, пошкодженні, викраденні, знищенні засобів, необхідних для виконання поставлених перед ЗСУ та іншим військовим формуванням задач; застосуванні фізичного чи психічного насильства (погроз застосування насильства чи шантажу) по відношенню до військовослужбовців задля перешкодження виконанню останніми поставлених задач; невиконанні необхідних дій, які залежать від суб'єкта, якщо внаслідок такого невиконання створюються перешкоди законній діяльності ЗСУ та інших військових формувань; застосуванні підкупу чи використанні обману задля припинення чи недопущення здійснення військовослужбовцями законної діяльності в особливий період; унеможливленні застосування військовослужбовцями сил та засобів ведення бою шляхом створення загрози для життя інших осіб або спричинення тяжких наслідків їх здоров'ю, знищення чи пошкодження їх майна [13, с. 56].

Злочин є закінченим із моменту вчинення певних дій (бездіяльності), спрямованих на перешкодження реалізації права іншої особи здійснювати певну діяльність, незалежно від того, чи вдалося винному не дати здійснити потерпілому відповідну діяльність.

Проте не всі дотримуються такої точки зору. Так, перешкодження здійсненню релігійного обряду визнається злочином, якщо воно зірвало або поставило під загрозу зриву релігійний обряд. На підставі цього в літературі робиться висновок, що цей склад злочину є матеріальним, а його обов'язковою ознакою є наслідок, а саме зрив релігійної діяльності, а також причинний зв'язок між зазначеними діями та наслідками. Тому злочин слід вважати закінченим із моменту, коли зазначене незаконне перешкодження здійсненню релігійної діяльності призвело до подальшого її припинення (наприклад, припинення літургії, хресного ходу, незаконна відмова допустити священника до хворого тощо). Що ж до перешкодження, що створило загрозу зриву релігійного обряду, то його слід розглядати як замах на неза-

конне перешкоджання здійсненню богослужіння, а з урахуванням того, що злочин, передбачений ч. 1 ст. 180 КК України, є злочином невеликої тяжкості, такий замах доцільно визнати малозначним діянням [16, с. 216–217].

Із такою точкою зору важко погодитись. По-перше, не тягне за собою кримінальної відповідальності лише готування до злочину невеликої тяжкості, а замах на такий злочин є суспільно небезпечним діянням і не може визнаватись малозначним діянням, оскільки спричиняє істотну шкоду об'єкту злочину – порушує право особи на вільне проведення релігійного обряду. По-друге, якщо в тексті статті вказується на створення загрози зриву релігійного обряду, то таке діяння вже не можна розглядати як замах на вчинення відповідного злочину, адже законодавець переніс момент закінчення злочину на більш ранню стадію. Це все одно, що розглядати як замах на розбій напад із метою заволодіння чужим майном. Принагідно зауважимо, що це єдиний склад злочину в КК України, що передбачає відповідальність за перешкоджання законній діяльності, який містить вказівку на певні наслідки як обов'язкову ознаку об'єктивної сторони. Та й сама дослідниця, проаналізувавши зарубіжний досвід кримінально-правової протидії перешкоджанню здійсненню релігійної діяльності, пропонує замі-

нити таку конструкцію (із вказівкою на наслідки) на формальний склад злочину, який містить лише вказівку на діяння – незаконне перешкоджання здійсненню богослужіння, релігійних обрядів чи інших видів релігійної діяльності [16, с. 222]. На доцільність повернення до злочину з формальним складом у частині 1 статті 180 КК України вказує і В.І. Маркін [11, с. 587].

Висновки. Враховуючи викладене, можна зробити наступні висновки. Під перешкоджанням діяльності як ознакою об'єктивної сторони складу злочину слід розуміти протиправне створення перешкод (перепон) у реалізації права іншої особи на певну законну діяльність. Таке діяння може здійснюватися як у формі дії, так і бездіяльності. Воно може бути інтелектуальним та (або) фізичним. У кожному конкретному злочині залежно від виду діяльності, якій перешкоджає винний, принципово не змінюючи зміст цього поняття, законодавець може суттєво обмежувати його обсяг вказівкою на різні способи діяння, час вчинення злочину тощо. Злочин у формі перешкоджання діяльності є закінченим із моменту вчинення певних дій (бездіяльності), спрямованих на перешкоджання реалізації права іншої особи здійснювати певну діяльність, незалежно від того, чи вдалося винному не дати здійснити потерпілому відповідну діяльність.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кудрявцев В.Н. Объективная сторона преступления / В.Н. Кудрявцев. – М. : Государственное издательство юридической литературы, 1960. – 244 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
3. Вереша Р.В. Перешкоджання законній професійній діяльності журналістів (коментар до ст. 171 КК України) / Р.В. Вереша // Вісник Академії адвокатури України. – 2009 – Число 2. – С. 86–89.
4. Солдатенко А. Об'єктивна сторона перешкоджання здійсненню виборчого права / А. Солдатенко // Вісник Львівськ. ун-ту. Серія юридична. – 2002. – Вип. 37. – С. 424–429.
5. Костенко Л. Кримінальна відповідальність за перешкоджання журналістській діяльності / Л. Костенко // Юридичний журнал. – 2008. – № 12. – С. 46–49.
6. Костенко О. Деякі проблеми кримінально-правової охорони законної діяльності журналістів та авторів в Україні / О. Костенко // Право України. – 2010. – № 9. – С. 256–262.
7. Семенюк О.О. Перешкоджання законній професійній діяльності журналістів / О.О. Семенюк, Є.О. Фесенко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2013. – Вип. 23. – Ч. 2. – Т. 3. – С. 47–51.
8. Чорний Р. Проблеми удосконалення закону України про кримінальну відповідальність за перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань / Р. Чорний // Национальный юридический журнал: теория и практика. – 2015. – Февраль. – С. 159–162.
9. Анисимов Ю.А. Уголовная ответственность за воспрепятствование законной профессиональной деятельности журналистов / Ю.А. Анисимов // Сайт адвоката Анисимова Ю.А. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://anisim.westportal.net/publications/za_vospriyatstvie_prof_dey.html.
10. Про політичні партії в Україні : Закон України від 05.04.2001 № 2365-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 23. – Ст. 118.
11. Маркін В.І. Ст. 180 «Перешкоджання здійсненню релігійного обряду» Кримінального кодексу України: недоліки та шляхи вирішення / В.І. Маркін // Форум права. – 2011. – № 2. – С. 585–589.
12. Кундеус В.Г. Правові підстави кримінальної відповідальності за перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань / В.Г. Кундеус // Пріоритети національного реформування держави і права: теорія та практика : зб. матеріалів Міжнар. юрид. наук.-практ. Інтернет-конф. : тези наук. доп. (8 жовт. 2014 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.legalactivity.com.ua/index.php/index.php?option=com_content&view=article&id=887%3A240914-10&catid=107%3A5-1014&Itemid=132&lang=ru.
13. Олейніков Д.О. Кримінально-правова характеристика злочину, передбаченого ст. 114-1 КК України / Д.О. Олейніков // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2014. – Вип. 27. – Т. 3. – С. 54–58.
14. Про оборону України : Закон України від 06.12.1991 № 1932-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 9. – Ст. 106.
15. Безпала Я. Перешкоджання законній професійній діяльності журналістів: тлумачення об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого частиною 1 статті 171 КК України / Я. Безпала // Публічне право. – 2013. – № 4. – С. 235–241.
16. Лихова С.Я. Злочини проти громадянських, політичних та соціальних прав і свобод людини і громадянина за Кримінальним кодексом України (теоретико-правове дослідження) : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.08 / С.Я. Лихова. – К., 2006. – 529 с.